

УДК 339.727. 22

DOI: 10.32342/2074-5362-2021-1-30-6

С.В. КУЗЬМІНОВ,

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри глобальної економіки
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)*

С.О. ГЕРАЩЕНКО,

*кандидат економічних наук, доцент
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»*

МІЖНАРОДНІ РЕЙТИНГИ ТА ОБСЯГИ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПОКАЗНИКІВ

Метою проведеного дослідження є виявлення залежності між значеннями основних міжнародних рейтингів та обсягами прямих іноземних інвестицій для 20 країн – лідерів за обсягами їх залучення. Такими рейтингами стали: індекс легкості ведення бізнесу, міжнародний і світовий рейтинги конкурентоспроможності, індекс економічної свободи, толерантності до корупції. Як методи дослідження було обрано статистичну обробку інформації за 20 країнами – лідерами з отримання прямих іноземних інвестицій і відповідним місцем цих країн у основних міжнародних рейтингах; кореляційний метод виявлення залежності між зазначеними показниками, методи аналізу та синтезу, порівняння рівня залучених обсягів прямих іноземних інвестицій з відповідними значеннями відомих міжнародних індексів. Крім того, було проведено класифікацію країн у три різні групи залежно від взаємозв'язку між значеннями основних міжнародних рейтингів та обсягами прямих іноземних інвестицій. Ще одним методом дослідження став абстрактно-логічний метод для пошуку нових додаткових факторів, які визначають інвестиційну привабливість країн. Аналіз взаємозв'язку показника припливу прямих іноземних інвестицій і відповідного місця досліджуваних країн у основних міжнародних рейтингах не показав наявності суттєвої залежності. Разом із тим було з'ясовано, що ряд країн, які утримують лідируючі позиції щодо залучення найбільш високих обсягів прямих іноземних інвестицій, мають і відповідно високі рейтингові місця у міжнародних індексах. Проте ця вибірка країн виявилась найменш численною. Найбільш численною виявилась вибірка країн (вона склала половину списку), для яких взагалі відсутня кореляція між обсягами прямих іноземних інвестицій та рейтинговими значеннями в основних міжнародних індексах. Аналіз показав наявність досить тісного взаємозв'язку між обсягами залучення прямих іноземних інвестицій, з одного боку, та розмірами країни, які характеризуються обсягами ВВП та чисельністю населення – з іншого. Проте, на нашу думку, не слід в цілому ігнорувати міжнародні рейтинги: досягнення високих місць у міжнародних рейтингах певною мірою формує позитивний інвестиційний імідж країни, а ігнорування результатів рейтингів може призвести до фінансової ізоляції країни. Разом із тим дослідження нових факторів, що викликають бажання здійснювати прямі іноземні інвестиції в ту чи іншу країну є досить цікавим об'єктом подальших досліджень.

Ключові слова: *прямі іноземні інвестиції, міжнародні рейтинги інвестиційної привабливості, конкурентоспроможність країн, ступінь економічної свободи, простота ведення бізнесу.*

Вступ. Світовий досвід доводить, що позитивні зміни в економічному розвитку багатьох розвинених країн зумовлені значними обсягами інвестицій, що отримують ці країни. Тобто економічний розвиток має тісний зв'язок з обсягами інвестування в економіку, які, у свою чергу, залежать від інвестиційної привабливості країни. Особливу роль в умовах недостатності внутрішніх інвестицій відіграють іноземні інвестиції. При цьому найбільш важливими є саме прямі іноземні інвестиції, оскільки вони пов'язані не тільки з появою додаткових інвестиційних ресурсів, але й з приходом сучасних новітніх технологій, появою нових можливостей для виходу на світові ринки за допомогою каналів збуту іноземного інвестора тощо.

Багато міжнародних дослідних організацій розраховують і публікують відомі рейтинги інвестиційної привабливості, які, ґрунтуючись на різних методиках і базах об'єктивних і суб'єктивних первинних даних, відображають якість інвестиційного клімату великої вибірки країн. Ці індекси розрізняються за своїми завданнями: одні мають на меті дослідити рівень конкурентоспроможності країн, інші оцінюють ступінь економічної свободи, треті – порівнюють простоту ведення бізнесу в різних країнах світу.

Для України в умовах нестачі інвестицій і необхідності переходу до нового технологічного укладу одним з пріоритетних завдань є залучення та утримання як власного українського капіталу, так і іноземного капіталу в реальному секторі економіки. Досить часто міжнародні інвестори під час прийняття рішень про здійснення інвестування значною мірою спираються саме на міжнародні рейтинги інвестиційної привабливості, що публікуються різними міжнародними дослідними організаціями. В сучасній літературі досить часто наголошується на тому, що чим простіші і кращі умови ведення бізнесу, більш високий рівень конкурентоспроможності країни, вищий рівень економічної свободи тощо, тим більш привабливою є країна для іноземних інвестицій.

У працях вітчизняних і зарубіжних вчених О.В. Носової [1], Н.А. Навроцької [2], А.О. Задої [3], Ю.Ю. Хватова [4], О.І. Маслака [5], Г.В. Бобилева [6], Є.В. Чубунова [7], Н.А. Плешакової [8], О.К. Малютіна [9] досліджувалися різні аспекти впливу рейтингів інвестиційної привабливості на інвестиційні потоки. Деякі українські вчені досліджували взаємозв'язок між окремим міжнародним рейтингом і обсягами прямих іноземних інвестицій в основних країнах, що очолюють список ключових реципієнтів прямих іноземних інвестицій. Зокрема, таким дослідженням стала стаття професора А.О. Задої «Міжнародні рейтинги та прямі іноземні інвестиції» [3]. У ній автор аналізував взаємозв'язок між обсягами прямих іноземних інвестицій в країни і відповідним їм рейтингом *Doing Business*. Дані, проаналізовані автором, не підтвердили однозначного зв'язку між цими показниками. Автор відзначив, що досить часто показники інвестиційної активності не зменшуються з погіршенням місця країни у відповідному рейтингу. Для групи країн – лідерів рейтингу *Doing Business* зв'язок між рейтинговою позицією та інвестиційною активністю іноземців взагалі виявився відсутнім.

Відповідно, проведений аналіз показав, що іноземні інвестори далеко не завжди керуються показниками простоти ведення бізнесу для вибору країни інвестування. Але, з іншого боку, активність іноземних інвесторів залежить від рівня розвитку країни або впливає на нього. Тобто більш високий

рівень ВВП на душу населення може бути як причиною припливу іноземних інвестицій, так і його наслідком. Тобто уявлення про значний вплив рейтингу Doing Business на обсяги ПІІ знайшло лише часткове підтвердження.

Разом із тим, незважаючи на наявність численних досліджень, аналіз обсягів прямих іноземних інвестицій в їх взаємозв'язку з міжнародними рейтингами є досить актуальним.

На наш погляд, за межами уваги дослідників залишилися питання комплексного порівняльного аналізу використання більшості міжнародних рейтингів для оцінки інвестиційної привабливості країни. Це особливо важливим є для таких країн, як Україна, що перебувають на етапі вибору власної моделі побудови стратегії економічного зростання і зовнішньоекономічної діяльності.

Мета дослідження. Метою дослідження є виявлення залежності між місцем 20 країн – лідерів за обсягами залучення прямих іноземних інвестицій і їх позицією у основних міжнародних рейтингах: міжнародному і світовому рейтингу конкурентоспроможності, індексі економічної свободи, індексі легкості ведення бізнесу, толерантності до корупції та аналіз місць, що займає Україна у відповідних рейтингах.

Методи. Як методи дослідження було обрано статистичну обробку інформації за 20 країнами – лідерами з отримання прямих іноземних інвестицій і відповідним місцем цих країн у основних міжнародних рейтингах; використання кореляційного методу виявлення залежності між зазначеними показниками; методи аналізу та синтезу; порівняння рівня залучених обсягів прямих іноземних інвестицій з відповідними значеннями відомих міжнародних індексів, а також класифікацію країн по групах залежно від взаємозв'язку між обсягами прямих іноземних інвестицій і значеннями основних міжнародних рейтингів.

Результати дослідження. Основними рейтингами у нашому дослідженні стали: індекс легкості ведення бізнесу (Doing Business), рейтинг Економічної свободи (Economic Freedom), рейтинг Глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness), Індекс корупції (Corruption Index), світовий рейтинг Конкурентоспроможності (World Competitiveness Rank).

За даними міжнародних звітів розроблено таблицю, що дозволяє проаналізувати чи є наявним взаємозв'язок між значеннями міжнародних рейтингів та обсягами прямих іноземних інвестицій (табл. 1).

Проаналізувавши отримані дані, що наведено у табл. 1, можемо поділити 20 країн – учасників рейтингового списку умовно на 3 групи:

1. Перша група – це чотири країни, а саме: США, Сінгапур, Гонконг та Швеція, для яких простежується високий рівень кореляції між значним припливом прямих іноземних інвестицій у країни і, відповідно, високими рейтинговими місцями цих країн у всіх 5 міжнародних індексах, за виключенням індексу корупції для США і Гонконгу (відповідні рейтингові місця щодо індексу корупції для США – 23-тя позиція, а для Гонконгу – 16-та із 180 досліджуваних країн). При цьому перші три країни посіли 1-шу, 3-тю та 7-му сходинки за найбільшими обсягами ПІІ у світі. А Швеція хоч і має не досить високе значення рейтингу індексу економічної свободи (19-те місце), проте і в обсягах ПІІ вона також займає 19-ту сходинку, а що стосується інших її рейтингів, то їх значення виявились значно вищими, ніж місце країни у рейтингу за обсягами ПІІ.

Таблиця 1
Топ 20 країн за обсягами прямих іноземних інвестицій та значення основних свігових рейтингів для них у 2019 р.

№ п/п	Країна	Обсяг ПІІ, 2018 р., млрд \$	Обсяг ПІІ, 2019 р., млрд \$	Населення, млн чол.	GNI/ per capita	Місце країни у рейтингу				World Compet. Rank (із 63)
						Doing Business (із 190)	Economic Freedom (із 183)	Global Competitiveness (із 141)	Corruption Index (із 180)	
1	США (1)	254	246	325,719	58,27	8	12	2	23	3
2	Китай (2)	138	141	1,386,395	8,69	46	100	28	80	14
3	Сінгапур (5)	80	92	5,612	54,53	2	2	1	4	1
4	Нідерланди (3)	114	84	17,132,85	46,18	36	13	4	8	6
5	Ірландія(189)	-28	78	4,814	55,29	23	6	24	18	7
6	Бразилія (9)	60	72	209,288	8,58	109	150	71	106	59
7	Гонконг, Китай(4)	104	68	7,391	46,31	4	1	3	16	2
8	Великобританія(8)	65	59	66,052	40,53	9	7	9	12	23
9	Індія (12)	42	51	1,339,180	1,82	77	129	68	80	43
10	Канада (11)	43	50	36,708	42,87	22	8	14	12	13
11	Німеччина (6)	74	36	82,695	43,49	24	24	7	9	17
12	Австралія (7)	68	36	23,23	51,36	18	5	16	12	18
13	Франція (13)	38	34	67,118	37,97	32	35	15	23	31
14	Мексика (14)	35	33	129,163	8,61	54	66	48	130	50
15	Росія (21)	13	32	144,495	9,232	31	98	43	137	45
16	Італія (15)	33	27	60,551	31,02	51	80	30	51	44
17	Кіпр (38)	6	24	1,179,5	23,719	57	44	44	41	41
18	Індонезія (17)	21	23	263,991	3,54	73	56	50	85	32
19	Швеція (49)	4	21	10,067	52,59	12	19	8	4	9
20	Ізраїль (16)	21	18	8,712,4	37,27	49	27	20	35	24
									
	Україна	2,36	3,07	44,831	2,388	71	147	85	126	54

Складено автором за: [10–15].

2. Другою групою країн (включає 6 учасників), що мають також досить значні обсяги ПІІ, але не досить високі рейтингові місця щодо окремих показників стали: Великобританія (вона має не досить високий рейтинг у індексі світової конкурентоспроможності – 23-тє місце, проте із вибірки лише 63 країн), Нідерланди, Ірландія, Австралія, Канада та Німеччина (у цих країнах не досить високим рейтингом виявився Doing Business, і відповідні позиції країн склали 36-тє; 23-тє; 18-тє; 22-гє та 24-тє місця). При цьому за обсягами прямих іноземних інвестицій у світі ці країни займають 8-мє; 4-тє; 5-тє; 12-тє; 10-тє та 11-тє місця відповідно. Нідерланди й Ірландія в цій групі країн займають досить високі 4-ту і 5-ту позиції щодо обсягів залучення ПІІ, при цьому індекс легкості ведення бізнесу у них є доволі не привабливим з точки зору традиційних підходів, що мають місце в економічній думці.

3. Третя група країн – це найцікавіша вибірка і, до речі, найчисленніша (вона включає рівно половину рейтингового списку, тобто 10 країн), серед учасників якої Франція, Ізраїль, Китай, Бразилія, Індія, Мексика, Росія, Італія, Кіпр, Індонезія. Для країн цієї групи взагалі відсутня кореляція між рейтинговими значеннями в основних міжнародних індексах та обсягами прямих іноземних інвестицій.

Так, наприклад, Росія займає лише 31-шу сходинку в рейтингу Doing Business, але це найбільш високий рівень цього рейтингу в цій вибірці країн, Франція, відповідно, – 32-гу сходинку, Китай – 46-ту, Ізраїль – 49-ту, Італія – 51-шу, Мексика – 54-ту, Кіпр – 57-му, Індонезія – 73-тю, а найгіршу позицію має Індія – 77-ме місце в рейтингу Doing Business. Ця позиція в Індії виявилася навіть гіршою, ніж в Україні (71-ше місце), при цьому Індія перебуває на 9-му місці у світі за обсягом залучення ПІІ і їх щорічний обсяг залучення коливається в межах 50 млрд дол., тоді як в Україні їх обсяг коливається останніми роками в межах 2–3 млрд дол., тобто в 17–25 разів менше, ніж в Індії.

Досить вражаючим для цієї групи країн став Індекс економічної свободи. Наприклад, Китай у цьому рейтингу при вибірці із 183 країн зайняв лише 100-ту позицію, Росія – 98-му, Італія – 80-ту, Мексика – 66-ту, Індія – 129-ту, а Бразилія взагалі антирекордну 150-ту позицію, обігнавши навіть Україну з її 147-им місцем у цьому рейтингу. І при цьому Бразилія отримує від 60 до 72 млрд дол. прямих іноземних інвестицій щороку. Виявляється, що індекс економічної свободи взагалі не є важливим для інвесторів. І сьогодні значною мірою першість у залученні ПІІ отримують не економічно вільні країни, а досить часто навпаки.

Далі для цієї групи країн проаналізуємо індекс корупції. Так, наприклад, Китай та Індія поділили між собою 80-ту сходинку в цьому рейтингу, Індонезія посіла 85-тє місце, Бразилія – 106-тє, Мексика – 130-тє. Росія обійняла «почесну» 137-му сходинку в цьому рейтингу, обійшовши навіть Україну з її 126-им місцем. При цьому Росія отримує щонайменше у 10 разів більше ПІІ, ніж Україна. Отже, індекс корупції теж не є значущим для іноземних інвесторів.

Що стосується індексу глобальної конкурентоспроможності, то й він не став якимось особливо значущим показником для іноземних інвесторів. Адже лише для Китаю його значення склало 28, потім іде Італія – 30, а за

нею всі інші країни посідають рейтингове місце з позначкою понад 40. Це Росія – 43-тє місце, Кіпр – 44-те, Мексика – 48-ме, Індонезія – 50-те, Індія – 68-ме та замикає цей список Бразилія зі значенням рейтингу 71. Щоправда, Україна в цьому рейтингу виявилась аж на 85-му місці, залишившись далеко позаду рейтинги аналізованих країн.

А от індекс світової конкурентоспроможності став більш показовим, адже в його першу двадцятку країн із загальної вибірки з 63 країн вписалося аж дев'ять країн із переліку тих, хто отримав найбільший обсяг світових прямих іноземних інвестицій, тобто майже половина країн. Такими країнами стали: США, отримавши 3-тню позицію; Китай – 13-ту; Сінгапур – 1-шу; Нідерланди – 6-ту; Ірландія – 7-му; Гонконг – 2-гу; Канада – 13-ту; Німеччина – 17-ту; Австралія – 18-ту; Швеція – 9-ту. Але поряд з цими дев'ятьма країнами, де високий рейтинг показника пов'язано з високим обсягом ПІІ, є й шість інших країн для яких така кореляція повністю відсутня. Це країни, які зайняли місця у рейтингу світової конкурентоспроможності 40 і більше. Так, зокрема, Кіпр – 41, Індія – 43, Італія – 44, Росія – 45, Мексика – 50, Бразилія – 59. Бразилія має навіть гірший показник, ніж Україна, яка посіла 54-те місце. При цьому Бразилія перебуває на 6-му місці у світі за обсягом залучення ПІІ і залучає їх щороку майже 60 млрд дол., тоді як Україна лише 2,36 млрд дол., що у 25 разів менше.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження взаємозв'язку між позицією країни в основних міжнародних рейтингах та обсягом залучених нею прямих іноземних інвестицій не продемонструвало чіткої залежності. Така залежність існує лише для 50% країн, що досліджувалися, причому з високим рівнем кореляції лише для 20% країн. Ще для 30% країн ця залежність як така, напевно, існує, проте, досить часто окремі показники не демонструють чіткого взаємозв'язку між тим чи іншим міжнародним рейтингом і обсягом ПІІ у відповідну країну, більше того, досить часто окремі показники взагалі вибиваються із загальної логіки відповідного взаємозв'язку. А ще для 50% країн, які отримали досить високий обсяг прямих іноземних інвестицій і ввійшли в першу двадцятку, взагалі відповідний взаємозв'язок не вдалося встановити.

Тобто індекс легкості ведення бізнесу, індекс економічної свободи, індекс корупції та індекси глобальної і світової конкурентоспроможності – це тільки деякі із факторів, які визначають привабливість країни для прямих іноземних інвестицій. Відповідно, існують й інші фактори, які визначають інвестиційну привабливість.

Звертає на себе увагу той факт, що таким фактором для іноземних інвесторів у нашому дослідженні став у першу чергу розмір країни, що визначається, зокрема, кількістю населення і, напевно, місткістю внутрішнього ринку відповідних країн. Ще до таких факторів можливо додати вартість робочої сили (часто іноземні інвестори надають перевагу містким ринкам з дешевою робочою силою); тенденції у зростанні ринків і темпи зростання, що набирає країна в цілому, географічне місце розташування країни тощо. Крім того, останнім часом з'явилася нова тенденція, коли вільні ринки починають програвати «невільним». Це є досить цікавими напрямками для наукових досліджень на майбутнє.

Україна певним чином поліпшує свої позиції у більшості міжнародних рейтингів майже щорічно, проте, динаміка поліпшення цих показни-

ків є надто повільною у порівнянні з іншими досліджуваними країнами. Вважаємо за доцільне стратегічний розвиток інвестиційної привабливості України спрямовувати на проведення ефективних реформ, які будуть сприяти позитивним змінам в інвестиційному кліматі національної економіки і зміцненню іміджу країни у міжнародних рейтингах. Значна кількість міжнародних рейтингів дозволяє потенційному інвестору отримати інформацію відносно більшості аспектів інвестиційної привабливості країни; досягнення високих місць у міжнародних рейтингах певною мірою сформує позитивний інвестиційний імідж нашої країни, у протилежному випадку ігнорування результатів рейтингів може призвести до фінансової ізоляції країни.

Список використаної літератури

1. Носова О.В. Інвестиційний клімат в Україні: основні напрями поліпшення. *Стратегічні пріоритети: науково-аналітичний щоквартальний збірник*. Національний інститут стратегічних спостережень. 2008. № 1(6). С. 59–65.
2. Навроцька Н.А. Трансформація світового інвестиційного простору в умовах глобалізації. *Економічний часопис – XXI*. 2013. № 3–4 (1). С. 13–16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecchado_2013_3-4%281%29_5
3. Задоя А.О. Міжнародні рейтинги та прямі іноземні інвестиції. *Академічний огляд*. 2018. № 1. С. 73–79. URL: <http://ir.duan.edu.ua/bitstream/123456789/2621/1/10.pdf>
4. Хватов Ю.Ю. Сравнительный анализ международных рейтингов конкурентоспособности стран. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2012. №1 (5). Т.2. С. 390–398.
5. Маслак О.І., Таловер В.А. Комплексна оцінка інвестиційної привабливості країни. *Економічний форум*. 2016. № 3. С. 51–59.
6. Бобылев Г.В., Валиева О.В. Индекс глобальной конкурентоспособности. *Зеркало международных рейтингов*. 2015. №20. – С. 6–17.
7. Чубунов Є.В. Прямі іноземні інвестиції та чинники інвестиційного процесу: статистичний аналіз взаємозв'язків в умовах перехідної економіки України. *Економіка України*. 2006. №2. С. 17–20.
8. Плешакова Н. Міжнародні рейтинги у визначенні фінансової стабільності України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2014. №1 (154). С. 112–115.
9. Малютін О.К. Концепція поліпшення інвестиційного клімату в Україні. *Фінанси України*. 2008. №11. С. 27–34.
10. Звіт Конференції ООН з торгівлі і розвитку організації ЮНКТАД про світові інвестиції за 2020 р. (World investment report 2020). URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2020_en.pdf
11. Рейтинг країн за індексом глобальної конкурентоспроможності. The Global Competitiveness Report 2014 (2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 20120). URL: <https://gtmarket.ru/ratings/global-competitiveness-index>
12. Рейтинг країн за індексом легкості ведення бізнесу. Doing Business in 2014 (2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 20120). URL: www.doingbusiness.org

13. Рейтинг країн за індексом економічної свободи. Heritage Foundation. Index of Economic Freedom 2014 (2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 20120). URL: <https://www.heritage.org/index/visualize>

14. Рейтинг країн за індексом сприйняття корупції Transparency International. The Global Corruption Report (GCR) 2014 (2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020). URL: <https://www.transparency.org/country/UKR>

15. Рейтинг країн за індексом світової конкурентоспроможності. The IMD World Competitiveness Yearbook 2016 (2017, 2018, 2019, 2020). URL: <http://www.imd.org/wcc/wcy-world-competitiveness-yearbook/>